

УДК 372.461

ГОРБУНОВА Н. В.

м. Ялта, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ

У статті визначено сутність компетентного підходу до формування мовленнєвої компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Одним із ключових підходів, на яких базувалося наше дослідження був компетентнісний, який знайшов висвітлення у працях українських науковців. Комунікативний підхід створює умови для свідомо-мовленнєвої діяльності. В умовах стандартизованої мовної освіти комунікативний підхід набув нового змісту. Аналіз компетентного підходу до проблеми формування мовленнєвої компетентності вимагає її розглядання як цілісної системи з урахуванням єдності мовлення й діяльності, індивідуальних рис особистості.

Ключові слова: компетентність, компетенція, мовленнєва компетентність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Останнім часом учені почали виділяти компетентність як окремий підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти і зокрема її мовного та мовленнєвого аспектів. У Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти виділяють загальні компетенції (знання світу, соціокультурні знання, практичні вміння і навички) та лінгвістичні, комунікативні, соціолінгвістичні, дискурсивні та інші компетенції. Виходячи з того, що компетенції є системою знань, умінь і навичок, які дозволяють особистості виконувати певні дії, цей підхід орієнтує на розвиток загальних і комунікативних мовленнєвих компетенцій. Сформовані компетенції використовуються з необхідності в різних контекстах залежно від умов і потреб мовленнєвої діяльності.

Аналіз дослідження. Одним із ключових підходів, на яких базувалося наше дослідження був компетентнісний, який знайшов висвітлення у працях таких українських науковців, як Н. Бібік, А. Богуш, В. Болотов, О. Локшина, А. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, І. Тараненко, Г. Фрейман. Компетентнісний підхід забезпечує формування низки компетенцій, якими має оволодіти кожний мовець.

Мета статті: визначити сутність компетентного підходу до формування мовленнєвої компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи досвід науковців, можна стверджувати, що під компетентністю доцільно розуміти комплексну інтегровану рису особистості, яка визначає рівень особистісного розвитку, що складається у процесі освіти та виховання. Ця якісна характеристика особистості передбачає не тільки структуровані набори знань, умінь, навичок, але й ціннісне ставлення, творчі здібності та аналітичне мислення, що дозволяють

особистості виявляти, ідентифікувати та розв'язувати завдання, характерні для певної сфери діяльності.

У низці тлумачних словників під компетенцією розуміють «коло питань, явищ, у яких певна особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ». У проаналізованих тлумаченнях компетенції загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, у яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом.

Одним із смислів поняття компетентності є характеристика особистісних якостей людини, необхідних для володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які зумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету й результату діяльності (А. Хуторський) [4].

Необхідність чіткого розмежування категорій компетентності та компетенції зумовлена тим, що в науковій літературі нерідко можна знайти взаємозаміну термінів «компетентність» та «компетенція». В деяких випадках ідеться про ключові компетентності, в інших – про ключові компетенції.

Узагальнення сказаного дало підстави для висновку про те, що компетентність та компетенція – це поняття, які необхідно розмежовувати, оскільки вони є поняттями різних рівнів; поняття компетенцій та компетентностей є значно ширшим за такі поняття, як знання, вміння, на-

вички, тому що вони передбачають спрямованість особистості (мотивацію, ціннісні орієнтири), її здатність переборювати стереотипи, відчувати проблеми, виявляти проникливість, гнучкість мислення, характер – самостійність, цілеспрямованість, вольові якості; також можна називати компетентністю володіння людиною певною компетенцією, що вимагає особистісного ставлення до неї і до предмета діяльності; необхідно запроваджувати ціннісний системний і взаємоузгоджений підхід до систематизації понять компетентності, компетенції та ключових компетентностей, необхідних для забезпечення інтеграції української освіти до світових загальноосвітніх процесів.

Стосовно опанування мовлення Н. Хомський визначає компетенцію як здатність особистості до виконання мовленнєвої діяльності рідною мовою, а також до іншомовної мовленнєвої діяльності [3]. В цьому визначенні Н. Хомський протиставляє поняття «компетенції» як знання мовних знаків, правил їх поєднання між собою, виконання як здатності користуватись такими знаками у мовленнєвому спілкуванні, що, на думку А. Щукіна [5, с. 199] відповідає сутності компетентності, як здатності користуватись отриманими знаннями, навичками, вміннями у процесі мовленнєвого спілкування, адекватного комунікативному завданню конкретної сфери спілкування.

Аналіз поглядів науковців щодо визначення сутності понять «компетенція» і «компетентність» дає підстави констатувати: попри певну неузгодженість думок учених стосовно цієї проблеми, динаміка її опрацювання свідчить про високий рівень її актуальності для сучасної освіти. Найзначущою складовою компетентності є досвід особистості здійснювати діяльність.

Поняття «компетентність» вивчають також українські вчені, наприклад, О. Пометун вважає, що компетентністю людини можна називати спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються у процесі навчання, і які дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв'язувати, незалежно від контексту (ситуації), проблеми, притаманні певній сфері діяльності. Сформовані компетентності людина використовує за потреби в різних соціальних та інших контекстах залежно від умов, потреб щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна людина застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань.

Розглянемо підходи до визначення поняття «компетентність». Більшість авторів під компе-

тентністю розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтується на знаннях і досвіді, набутих завдяки навчанню і вихованню, зорієнтованих на становлення фахівця як суб'єкта життя і культури, активну інтеграцію в суспільство, освоєння багатогранної рольової палітри. Науковці (Є. Шишов) стверджують, що компетентність одночасно поєднує мобілізацію знань, умінь, поведінкових відносин; розвиває вміння розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми, отримувати й критично аналізувати інформацію, приймати рішення, оцінювати соціальні наслідки дій, працювати у групі, знаходити нові рішення. Отже, компетентність – це специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях. У людини мають бути певні знання – інструменти, особливі способи мислення й життєві навички. Вищі рівні компетентності передбачають ініціативу, організаторські здібності, здатність оцінювати наслідки своїх дій. Однак природа компетентності така, що оптимальні результати у розв'язанні проблем можливі лише за умови глибокої особистості зацікавленості людини.

Важливою для нашого дослідження є думка про активну позицію особистості в опануванні будь-якою діяльністю для набуття компетентності. Саме тому науковці (Н. Бібік, О. Дрогайцев, О. Пометун) розглядають її як результативно-діяльнісну характеристику освіти, співвідносячи рівень компетентності з рівнем діяльності, необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату. Ця думка підкреслюється у визначенні Дж. Равена, який схарактеризував компетенцію як мотивовану здатність успішно виконувати будь-яку діяльність. Своєрідною є думка про те, що компетентність є характеристикою місця, а не особи, що ми розуміємо як намагання автора співвіднести її з успішністю в конкретній діяльності, а не з набуттям особистості в цілому.

Згідно загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти комунікативні мовні компетенції, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби складаються з лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів.

Термін «мовна компетенція» введено в науковий обіг Н. Хомським усередині ХХ століття [3]. На думку академіка А. Богуш, розуміння Н. Хомським «мовної компетенції» як здатності виконувати певну, здебільшого мовну діяльність, в якій «мовець-слухач» повинен продукувати і розуміти необмежену кількість речень та

мати власну думку про висловлювання, не задовольняє вчених, натомість термін, що був уведений ним у науковий обіг, залишився і набув неоднозначного трактування» [1, с. 159].

Є. Божович розглядає мовну компетенцію як психологічну систему, що об'єднує два основних компоненти: мовленнєвий досвід, набутий дитиною у процесі спілкування і діяльності; знання про мову, які засвоює дитина у процесі організованого навчання.

У мовленнєвій діяльності А. Богуш виділяє мовну та мовленнєву компетенції, а в мовленнєвій компетенції – лексичну, фонетичну, граматичну, діалогологічну та комунікативну, що формується в процесі навчально-мовленнєвої діяльності. Під комунікативною компетенцією вона розуміє комплексне використання промовцем мовних і немовних засобів із метою спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування; обізнаність людини, певну систему знань, умінь і навичок, мовних здібностей. Комунікативна компетенція складається з декількох підсистем знань. Серед них, мовна й мовленнєва компетенції [1].

Мовна компетенція – це засвоєння й усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови. Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовної діяльності в конкретних ситуаціях спілкування (В. Андрієвська). Цей вид компетенції включає мовні знання (лексичні, граматичні), мовленнєві вміння (фонетичні та орфографічні) і відповідні соціокультурні знання.

Визначені аспекти навчання української мови підпорядковані найголовнішому – комунікативному. Проблема комунікативного підходу до навчання мови не нова. Вона тісно пов'язана з практичною спрямованістю, на яку орієнтують концепції мовної освіти, що ґрунтуються на Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти. Головне завдання такого підходу – формування комунікативно компетентної особистості, здатної вільно й легко висловлюватися з

будь-яких питань, виявляючи високий рівень мовної культури, дбаючи про якості свого мовлення. Комунікативний підхід створює умови для свідомо-мовленнєвої діяльності. В умовах стандартизованої мовної освіти комунікативний підхід набув нового змісту. Він став головною метою навчального процесу – формування комунікативної компетенції, що базується на знаннях, уміннях пізнавального і творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях. Мета стандартизованої мовної освіти спонукала до пошуків нових методик, що реалізувалися в лінгводидактиці і практичній діяльності учителів-словесників та викладачів ВНЗ. М. Пентиліук у співавторстві з колегами розроблено концепції когнітивної та комунікативної методики [2], що згодом визначилися як когнітивно-комунікативний напрям (аспект), що методично забезпечує процес формування пізнавальних і творчих знань, умінь і навичок учнів, регламентованих стандартом мовної освіти. Цей підхід спирається на визначені вище аспекти, інтегрує їх, сприяє реалізації мовленнєвої і мовної змістових ліній програми та творчого їх розвитку в методиці вищої школи. Когнітивна та комунікативна методики спрямовані на виконання головного завдання мовної освіти в сучасних умовах – формування комунікативної компетенції того, хто вивчає мову, і цілком відповідає загальноєвропейським орієнтирам із питань мовної освіти.

Висновки. Отже, аналіз компетентнісного підходу до проблеми формування мовленнєвої компетентності вимагає її розглядання як цілісної системи з урахуванням єдності мовлення й діяльності, індивідуальних рис особистості.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш. – Одеса, 2004. – 176 с.
2. Пентиліук М. І. Основні аспекти навчання рідної мови / М. І. Пентиліук // Початкова школа. – 1997. – № 4. – С. 10–12.
3. Хомский Н. О природе и языке. С очерком «Секулярное священство и опасности, которые таит демократия» Пер. с англ. – М. : КомКнига, 2005. – 288 с.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm> (16.07.10).
5. Шукин А. Н., Капитонова Т. И., Московкин Л. В. Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному / Под ред. А. Н. Шукина. – М. : Русский язык, 2008. – 312 с.

ГОРБУНОВА Н. В.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДДУ

В статье определена сущность компетентностного подхода к формированию речевой компетентности будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений. Одним из ключевых подходов, на которых базировалось наше исследование был компетентностный, который нашел отражение в трудах украинских ученых. Коммуникативный подход создает условия для сознательно-речевой деятельности. В условиях стандартизированного языкового образования компетентностный подход приобрел новое содержание. Анализ компетентностного подхода к проблеме формирования речевой компетентности требует ее рассмотрения как целостной системы с учетом единства речи и деятельности, индивидуальных черт личности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, речевая компетентность, компетентностный подход.

GORBUNOVA N. V.

FORMATION OF SPEECH COMPETENCE OF FUTURE NURSERY SCHOOL

In the article the essence of the competence-based approach to formation of speech competence of future nursery school tutors is defined. One of key approaches, which our investigation based on was competent-based, that have found its clarification in the works of ukrainian scientists. Communicative approach creates conditions for conscious speaking activity. Under the conditions of standardised language education communicative approach gained new contents. The analyses of competence-based approach to the problem of formation of communicative competence requires its viewing as an integral system with considering integrity of speech and activity, individual characteristics of the personality.

Key-words: competence, competency, communicative competence, competence-based approach.

УДК 378.147

АФАНАСЬЄВА Л. В.

м. Кіровоград, Україна

РОЛЬ І МІСЦЕ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

У статті на прикладі професійно орієнтованих дисциплін висвітлено особливості формування професійної компетентності студентів у вищих навчальних закладах України. Серед них автор виокремлює раціональне, комплексне поєднання міжпредметних зв'язків у вивченні професійно орієнтованих дисциплін, фундаменталізацію предметних знань, умінь та навичок, а також повноту розкриття цілей професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна підготовка; професійні знання, уміння та навички; професійне самовизначення.

Постановка проблеми. На етапі ринкових перетворень і демократизації суспільства в Україні особливого значення набуває економічна освіта.

Головна проблема, яка стоїть на сьогодні перед вищою школою – це підготовка фахівців з вищою економічною освітою (менеджерів організацій), які були б здатні розв'язувати складні соціально-економічні проблеми розвитку держави.

Теорія і практика підготовки майбутніх менеджерів організацій, що існує у вищих навчальних закладах України, спонукає до пошуку нових підходів до навчального процесу, які не тільки сприятимуть узагальненню й систематизації знань, а й створюватимуть можливість їх використання в реальному педагогічному процесі. На етапі пошуку ефективних шляхів фор-

мування професійної компетентності у студентів-випускників нами було з'ясовано, що одним з них може бути побудова такого процесу навчання, де дидактичні, педагогічні умови функціонували б у неподільній єдності. Такій організації сприяло застосування компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх менеджерів організацій в умовах сучасного навчального процесу у вищих навчальних закладах. У зв'язку з цим виникає питання вдосконалення викладання професійно орієнтованих дисциплін нормативного циклу, зокрема: «Управління персоналом», «Основи менеджменту», «Міжнародні економічні відносини», «Фінанси». У процесі вивчення зазначених професійно орієнтованих дисциплін студенти повинні володіти ґрунтовними знаннями і навичками, орієнтуватись не тільки на професійну, а й на особистісну